

ТЕХНОЛОГІЯ КОЛЕКТИВНИХ ТВОРЧИХ СПРАВ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВИШУ

Стаття присвячена розкриттю сутності та особливостей технології колективних творчих справ як засобу реалізації інтерактивної взаємодії в навчальному процесі вищої школи. На підставі аналізу “технологічного” та “ідеологічного” підходів обґрунтовано сутність технології КТС. Розкрито етапи технології КТС: колективне цілепокладання, колективне планування, колективна підготовка, проведення колективної справи, колективний аналіз; наведено сутність окремих технологій КТС.

Ключові слова: інтерактивні технології, технології колективних творчих справ.

Демократизація й гуманізація суспільства зумовили відповідні перетворення в організації як навчальної, так і виховної роботи у ВНЗ. У ній починає домінувати акцент на взаємодії викладачів та студентів, які, об'єднуючись задля загальної мети, формують відносини між собою на принципах співробітництва й співтворчості. Викладач орієнтується на позитивні якості студента, вірить у його творчі сили, намагаючись активізувати й розвинути їх. Цьому сприяють творчий підхід до студентів, гнучкість форм впливу на них, урізноманітнення змісту діяльності студентського колективу.

Питання ефективності навчання шляхом взаємодії, діалогу упродовж віків вважали фундаментальними, такими, що хвилювали людство. Перші дотики до цієї проблематики знаходимо у творах видатних філософів і мислителів Стародавньої Греції й Стародавнього Риму та багатьох інших. Так, Сократ змушував слухачів знаходити істину шляхом запитань і відповідей. Платон акцентував на доцільності ігор, бесід у процесі навчання. Саме вони заклали основи інтерактивного навчання, що дало змогу сучасним ученим простежити еволюцію пошуку найефективніших засобів організації навчальної діяльності. У період становлення суспільних та гуманітарних наук (XVII–XIX ст.) питання ефективності взаємодії як засобу навчання порушували такі мислителі й педагоги, як: Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Дж. Дьюї та ін. Їх ідеї було покладено в основу теорій групового навчання А. Белла та Дж. Ланкастера, Дальтон-плана (О. Паркхерст), систем Йєнаплан (П. Петерсон) та ін.

Сучасні науковці (Н. Баліцька, О. Біда, Г. Волошина, М. Кларін, А. Мартинець, М. Перець, О. Пехота, Н. Побірченко, О. Пометун та ін.) акцентують увагу на сутності, специфіці, можливостях та організаційних засадах інтерактивного навчання. Провідним засобом реалізації інтерактивної взаємодії в навчальному процесі є технологія колективних творчих справ.

Мета статті – розкрити можливості технології колективних творчих справ як засобу реалізації інтерактивної взаємодії в навчальному процесі вищого навчального закладу.

Інтерактивні технології навчання розглядаємо як сукупність методів, засобів і форм організації навчання, що забезпечують активний характер взаємодії учасників навчального процесу на засадах співпраці та співтворчості й спрямовані на досягнення поставлених дидактичних цілей.

Уміле послугування різноманітними інтерактивними технологіями під час організації навчального процесу у вищій школі, на думку М. Перець [1], О. Пометун [3], “знімає нервові напруження, дає змогу змінювати “звичні” форми діяльності, зосереджуватися на вузлових проблемах, які потребують повсякденної уваги” [3, с. 58–59]. Крім того, дослідники акцентують на доцільності їх гармонійного поєднання з іншими активними та традиційними дидактичними технологіями.

Певною мірою узгоджується з упровадженням інтерактивних технологій навчання відома методика колективного творчого виховання (КТВ), створена російським педагогом Ігорем Івановим. Зародилась вона у 60-х рр. ХХ ст., коли стали формуватися виховні об’єднання дітей і дорослих, які називали себе комунарами. Тому її називають ще “методикою Іванова” або “комунарською”. До 1990-х рр. вона не набула поширення, бо авторитарна система керівництва суспільством у СРСР формувала соціальне замовлення на людину-виконавця, конформіста.

Відмінність комунарської методики від традиційної простежується за двома параметрами. Традиційна орієнтована на зовнішні аспекти, не приховує своєї виховної мети, завдань і прямого морального впливу. Методика КТС залучає до діяльності кожного учасника студентського колективу, орієнтуючись на спільне вироблення студентами та викладачами мети колективу, використовуючи одночасно різноманітні види виховного впливу, вирішує виховні завдання непомітно для студентів.

Перехід до системи колективного творчого виховання відбувається за одним із напрямів – “технологічним” чи “ідеологічним”.

Прибічники “технологічного” підходу обмежуються засвоєнням основних форм методики. Практика свідчить, що зміни технології виховного процесу підвищують інтерес студентів до спільної діяльності, розвивають їх активність. Але здебільшого це не сприяє формуванню нового ставлення до життя, яке є результатом змін не лише способів діяльності, а й характеру міжособистісних стосунків у колективі. Прибічники “ідеологічного” підходу впевнені, що достатньо захопити студентів і педагогів ідеєю спільної творчої праці, змінити характер міжособистісних стосунків у колективі, і вони самі визначають оптимальну для себе технологію діяльності. Таке недооцінювання технологічних аспектів призводить до провалів гарних задумів, марнування сил, згасання зацікавленості справою.

Найраціональнішим є поєднання обох підходів. Оскільки методика КТС передбачає спосіб організації життя колективу, за якого студенти й викладачі, будучи захопленими спільною справою, турбуються про поліпшення клімату в колективі, самопочуття, настрою один одного, вони спільно планують, організують та аналізують свою діяльність, накопичуючи,

осмислюючи позиції, ідеї, розвиваючи власні погляди, почуття поваги, взаєморозуміння й турботи. У методиці КТВ чітко окреслюються три складові: *людяність, діяльність, творчість*.

Упевнені, що методика КТС є ефективним засобом моделювання майбутньої професійної діяльності студентів у навчальному процесі вищої школи. Крім того, вбачаємо, що вона є доцільною не лише для організації їх позааудиторної діяльності, а й навчальної. Викладачу ВНЗ варто знати сутність технології та мати в своєму арсеналі якомога більше технологій проведення колективних творчих справ.

Технологія підготовки й реалізації колективних творчих справ передбачає шість послідовних етапів:

1. *Попередня робота викладачів*. Цей етап охоплює визначення ролі КТС у житті колективу, формування навчальної й виховної мети, обміркування варіантів роботи та настановчої (стартової) бесіди, розгляд доцільності залучення інших студентів, викладачів, фахівців. Тон розмови при цьому доброзичливий, товариський, зацікавлений. Думки не нав'язують, не диктують, розмова відбувається на рівних.

2. *Колективне планування*. Його метою є колективне уточнення мети діяльності, збір, аналіз та узагальнення інформації, визначення завдань з огляду на їх корисність і посильність щодо виконання. Після цього з'ясовують, хто виконуватиме це завдання – весь колектив, окремий міні-колектив чи зведена бригада добровольців; хто керуватиме – рада колективу, спеціальна рада з представників міні-колективів чи командир зведеної бригади; де краще провести роботу; коли і як здійснити розподіл міні-колективів. Важливо, що на цьому етапі кожен висловив думку, обміркувавши пропозиції одногрупників. Керівник резюмує всі пропозиції, формулює спільну думку.

Як правило, цей етап проходить у формі загального збору-старту, на якому викладач ставить перед студентами проблемні питання-завдання: *Для кого хочемо провести справу? На радість і користь кому? Як краще її провести? З ким разом? Кому брати участь? Де і коли провести запланований захід?* Під час такого збору викладач ставить питання для уточнення, порівняння різних думок, підтримує й розвиває найбільш цікаві пропозиції. Наприкінці обговорення всі пропозиції зводяться до загальних рекомендацій. У разі необхідності обирають “раду справи” – збірний колектив представників усіх мікрогруп, який уточнює, конкретизує план підготовки проведення заходів, розподіляє доручення, керує підготовкою, а потім і проведенням справи. Крім загального збору-старту, можливі конкурси на найкращу пропозицію щодо плану, найкращий проект справи, заповнення анкети пропозицій; “розвідка” справи; виготовлення газети-“блискавки” з пропозиціями щодо плану (для обговорення); аукціон ідей; організація скарбнички (фонду, “банку”, “поштової скриньки”) ідей та пропозицій; заповнення журналу-естафети; дискусія, захист проектів плану тощо.

3. *Колективна підготовка роботи.* Керівний орган КТС (рада) уточнює й конкретизує план її підготовки та проведення; організуючи виконання його, розставляє учасників колективних дій, враховуючи їхні відносини, заохочуючи ініціативу кожного.

4. *Реалізація КТС.* Передбачає виконання наміченого плану, враховуючи зміни в ньому. Викладачі як керівники та основні учасники творчої роботи створюють і підтримують гарний настрій, підбадьорюють та надають упевненість у власних силах. Кожен студент має можливість виявити себе, утвердитися в колективі. Важливо, щоб ніхто не боявся невдач, панували доброзичлива атмосфера, загальний порив. Це сприятиме творчому зростанню студентів, їх умінню долати труднощі.

5. *Колективне підбиття підсумків КТС.* Охоплює аналіз на рівні міні-колективів, де кожний висловлюється, що й завдяки чому вдалося зробити із запланованого, що варто використовувати надалі, перетворити в традицію, а від чого слід відмовитися. Узагальнені думки міні-колективів виносять на загальний збір, де формується колективна думка. Підбиття підсумків відбувається у формі збору-вогника, за допомогою анкети-оцінки із запитаннями: *Що найбільше сподобалось і чому? Чого вдалося навчитися? Чого і кого навчили самі?* Збір спонукає до аналізу помилок, вироблення загальної думки, формування традицій.

6. *Найближчі справи КТС.* Після завершення справи викладачі пропонують студентам узятися за нові.

Ці етапи взаємопов'язані та взаємозумовлені.

У сучасному уявленні КТС має дещо іншу спрямованість, а саме спрямованість на спілкування, на встановлення товариських зв'язків з людьми в пізнавальній, ціннісно-орієнтаційній діяльності. Результатом колективної творчої справи є ділова активність студентів, яка супроводжується тією чи іншою мірою почуттям колективного авторства. У зв'язку з переходом від традиційної парадигми освіти до гуманістичної, що передбачає поворот до особистості, на перший план виходять особистісно орієнтовані технології. У нашій роботі спираємося на технологію особистісно орієнтованої КТС, описаної С. Поляковим. В особистісно орієнтованій колективній творчій справі, як вказує вчений, результат все той же – позитивна активність, але акцент інший – “Моя активність”, “Мій внесок”, “Справа для мене”. С. Поляков [2, с. 30–31], визначаючи два види технологій КТС: класичний (традиційний) й особистісно орієнтований, – розкриває відмінності між ними (див. табл.).

Таблиця

Порівняння традиційної та особистісно орієнтованої технологій КТС

Етап	Традиційна	Особистісно орієнтована
1	2	3
1. Колективне цілепокладання	Соціальна підстава вибору справи	Справа як потенціал особистісного розвитку
2. Колективне планування	Акцент на груповій роботі, груповому внеску	Акцент на індивідуальному внеску, на авторстві ідей

Продовження табл.

1	2	3
3. Колективна підготовка	Акцент на дружній груповій роботі	Акцент на добровільності прийняття ролей і доручень та їх індивідуальності
4. Проведення колективної справи	Участь груп, команд, загальне дійство, участь як реалізація спільного плану	Можливості для особистої участі, структура справи з урахуванням самовизначення студентів щодо ролей, доручень
5. Колективний аналіз	Основні питання критерію: як ми організували справу, як ми виявили свою колективність, який внесок кожного в спільну справу	Запитання – критерії, що акцентують на значущості справи для розуміння, розвитку себе як індивідуальності

Переконані, що кожен викладач, куратор студентської групи повинен мати в своєму арсеналі глосарій колективних творчих справ, який містить різноманітні КТС.

Вечір веселих завдань – декілька пізнавальних ігор-оглядів, які переходять одна в одну й становлять своєрідну ігрову сюїту. Учасники цієї сюїти, об'єднані в невеликі команди (не більше ніж 10–15 осіб у кожній), виконують творчі завдання та по черзі виступають зі своїми рішеннями-експромтами. До сюїти можуть входити гра в оркестр, естафета веселих завдань, пісенне коло.

Вечір-подорож – пізнавальний огляд, учасники діляться один з одним своїми знаннями, враженнями, припущеннями щодо навколишнього життя. Прикметною особливістю такої зустрічі є використання прийому рольової гри в подорож, що дає змогу обмінюватися досвідом, колективно відкривати світ у жвавій, захопливій формі, розвивати допитливість, винахідливість, творчу уяву, товариську взаємодопомогу.

Вечір розгаданих і нерозкритих таємниць – захоплива гра, що дає змогу у жвавій, невимушеній формі обмінюватися знаннями, думками, здогадами; вона навчає ставити питання, доводити та спростовувати, вести колективний пошук істини, спираючись на відомості, отримані з найрізноманітніших джерел: підручників, книжок, журналів, газет, кіно, радіо, телебачення.

Естафета улюблених занять – справа-огляд, під час якої кожний із членів колективу по черзі знайомить інших зі своїм улюбленим заняттям; розповідає про те, як він ним займається, про свої пошуки, успіхи та невдачі, про свої плани; показує, чого він досяг; відповідає на запитання, дає поради.

Захист фантастичних проєктів – пізнавальна справа-огляд, під час якої кожна група учасників демонструє підготовлений нею проєкт, де втілено уявлення авторів про одну зі сторін життя в майбутньому й дано відповіді на запитання інших учасників, і намагається якомога переконливіше обґрунтувати свої пропозиції.

Збори-диспут – пізнавальна творча справа, мета якої – поставити перед учасниками життєво важливе, складне, справді спірне питання (або декілька таких питань, об'єднаних однією темою), виявити й зіставити різні думки, захоплюючи всіх колективним пошуком найкращого рішення.

Прес-конференція – пізнавальна творча справа-огляд, що організується у формі рольової гри-бесіди членів певної делегації з представниками мас-медіа.

Турнір-вікторина – пізнавальна справа-огляд, у якій беруть участь декілька команд, і кожна команда колективно готує запитання та відповіді за обраною темою або за декількома темами.

Турнір знавців – пізнавальна справа-огляд, проводиться декількома колективами, кожний з яких по черзі організує творче змагання (свій тур) між іншими учасниками. Наприклад, турнір знавців з педагогіки (обирається конкретна проблема) за участю чотирьох колективів може складатися з таких турів-змагань: знавців історії проблеми, знавців методології, знавців теорії питання або бібліографів, знавців методики вирішення проблеми. У змаганнях кожен колектив може брати участь або цілком, або висуваючи зі свого складу команду знавців.

Підготовка до турніру знавців. Викладач скликає загальний збір-старт мікроколективів, які бажають брати участь у турнірі. Учасники розсаджуються по колу. Обирається рада справи – штаб турніру, куди входять представники кожного мікроколективу (командири, штурмани, застрільники тощо) і головні ведучі. Потім загальний збір вирішує, яким способом будуть обрані профілі (а при однопрофільних турнірах – види) творчих змагань: кожен колектив одночасно з іншим радиться (5–7 хвилин) і придумує той профіль (вид), за яким буде проводити свій тур змагань між іншими колективами, чи спочатку всі колективи порадяться й запропонують можливі профілі (види) змагань. Далі спільно обираються найвдаліші та за бажанням чи з жеребкування розподілені між учасниками. Після того, як профілі (види) придумані й оголошені (або розподілені), кожен мікроколектив знову радиться (15–20 хвилин) і вирішує, як він буде вести свій тур змагань.

Для того, щоб зробити організацію змагань цікавішою, колектив може придумати собі загальну організаторську роль відповідно до профілю (виду) змагання (“приймальна комісія”, “вчена рада”, “журі фестивалю” тощо), а кожен член цього колективу обирає для себе й власну роль, може придумати псевдонім, професію, звання тощо.

На закінчення загального збору, після того, як будуть оголошені завдання та дата проведення турніру, створюються команди знавців для тих турів, у яких колективи змагатимуться не цілком, а представниками. Після загального збору-старту кожний колектив готується до виконання тих завдань, які оголошені попередньо, до проведення свого туру змагань, придумує й готує призи для переможців.

Поради організаторам. Завдання повинні мати творчий характер (наприклад, написати коротке оповідання або нарис, виконати сценку, підго-

тувати репортаж тощо). Щоб турнір не затягнувся, можна заздалегідь установити максимальний час для проведення кожного туру, скажімо, не більше ніж 15–20 хвилин. Після того, як проведено всі тури змагання, необхідно дати час (15–20 хвилин), щоб кожен колектив міг підбити підсумки свого туру, тобто того змагання, яке було організовано цим колективом, і підготувати оцінки відповідно до прийнятої ролі.

Усні журнали – огляди на зразок серії коротких виступів – сторінок різної тематики зовнішнього й внутрішнього колективного життя. Усний журнал (“Філологічний”, “Психологічний”, “Економічний” тощо) може випускатися систематично (наприклад, раз у два тижні або щомісячно) й епізодично. У другому випадку усний журнал краще називати альманахом. Усний журнал дає можливість кожному члену колективу ділитися з одногрупниками своїми знаннями, враженнями, інтересами; у живій, образній формі знайомити всіх з політичними подіями, новинами суспільного життя (політична інформація). Назва усного журналу може бути традиційною або змінюватися, але в будь-якому разі вона вибирається узгоджено, у результаті відкритого або закритого конкурсу на кращу пропозицію між усіма учасниками; якщо усний журнал випускається почергово декількома авторськими колективами, то кожен може назвати свій журнал по-своєму. Зміст номера (теми частин, сторінок) обговорюється на загальних зборах – старті учасників; частини або сторінки для підготовки й виступу розподіляються за бажанням, причому бажані можуть брати участь, звичайно, і в декількох частинах (сторінках). Кожну частину (сторінку) готує невелика команда. Після виступу загальні збори обговорюють його, дають поради авторам-виконавцям). Після необхідного доопрацювання усний журнал (альманах) “виходить у світ”. Бажано після кожного виступу з усним журналом проводити короткі загальні збори – “вогник”.

Концерт-“блискавка” – гра-огляд, учасники якої (декілька команд) готують за короткий час (не більше ніж 30 хвилин) імпровізовані колективні виступи за визначеною програмою (“Міні-Голівуд”). Програма концерту складається експромтом, краще за все на зборах капітанів команд за пропозиціями учасників. До програми включають декілька обов’язкових для кожної команди жанрів, наприклад: декламування сценки, оригінальний жанр. Програма може бути ускладнена таким завданням: об’єднати всі обов’язкові номери спільною темою або сюжетом. У результаті кожна команда покаже невелику концертну сюїту або навіть виставу. При цьому можливі два варіанти: а) тема (сюжет вистав для всіх команд спільна (обирається також спільно – на зборах капітанів за пропозиціями команд); б) кожна команда, починаючи підготовку, придумує свою тему (сюжет).

Літературно-мистецькі конкурси – колективні справи, що розвивають творчі здібності студентів, засновані на обміні знаннями, враженнями, інтересами. Ці КТС найкраще будувати як спільну діяльність студентів у зірочках, ланках, творчих бригадах. Разом з тим творчі роботи (казки, оповідання, малюнки тощо), створені в ході конкурсу, усі учасники мають ро-

зглядати як спільне надбання, цікаве й повчальне для інших людей. Конкурси можна проводити “блискавкою”, тобто протягом короткого часу (годину-півтори), або надати учасникам кілька днів (тиждень) на підготовку. Теми й зміст літературно-художніх робіт можуть бути найрізноманітнішими (визначаються професійними, пізнавальними інтересами учасників, подіями суспільно-політичного життя тощо).

Висновки. Реалізація в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців (під час проведення як лекційних, так і семінарських та практичних занять) зазначених інтерактивних технологій навчання, зокрема технологій КТС, приводить до позитивних мотиваційних зрушень у студентів, надає їм можливість відчувати задоволення від усвідомлення власного зростання й розвитку, спричиняє запуск внутрішніх механізмів саморозвитку, самореалізації та самовдосконалення особистості в різновидах навчальної діяльності, усвідомлення необхідності особистісної перебудови, що є важливим кроком в оптимізації професійної підготовки.

Список використаної літератури

1. Перець М. Використання інтерактивних технологій у вищих навчальних закладах: теоретичний аспект / М. Перець // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2005. – № 3. – С. 54–59.
2. Поляков С.Д. Психопедагогіка виховання / С.Д. Поляков. – М. : Новая школа, 1996. – 160 с.
3. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О.І. Пометун. – К., 2007. – 144 с.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2013.

Волкова Н.П. Технология коллективных творческих дел как средство реализации интерактивного взаимодействия в учебном процессе вуза

Статья посвящена раскрытию сущности и особенностей технологии коллективных творческих дел как средства интерактивного взаимодействия в учебном процессе высшей школы. На основе анализа “технологического” и “идеологического” подходов обоснована сущность технологии КТД. Раскрыты этапы технологии КТД: коллективное целеполагание, коллективное планирование, коллективная подготовка, проведение коллективного дела, коллективный анализ; раскрыта сущность отдельных технологий КТД.

Ключевые слова: интерактивные технологии, технологии коллективных творческих дел.

Volkova N. The technology of group creative businesses as a means of interactive co-operation realization in educational process

The article is devoted to revealing the essence and features of technology of group creative businesses as a means of interactive co-operation realization in educational process of Higher school.

On the basis of analysis of “technological” and “ideological” approaches it has been grounded, that the method of GCB foresees the organization method of group life, where students and teachers, being involved in group work, worry about the improvement of climate in a group, feelings, mood of each other. They plan in a group, organize and analyze the activity, accumulating, comprehending positions, ideas, developing own views, respect, mutual understanding and concern.

The essence of interactive technologies as mixture of methods, facilities and forms of studies organization, which provide an active participants’ co-operation in educational

process based on collaboration and creative work principles directed on achievement of the didactics aims has been exposed.

On the basis of analysis of “technological” and “ideological” approaches it has been grounded, that the method of GCB foresees the organization method of group life, where students and teachers, being involved in group work, worry about the improvement of climate in a group, feelings, mood of each other. They plan in a group, organize and analyze the activity, accumulating, comprehending positions, ideas, developing own views, respect, mutual understanding and concern.

The stages of technology of GCB have been exposed: group appreciation, group planning, group preparation, group business, group analysis.

The essence of separate technologies of GCB, which are effective during both lecture and seminar, practice has been given in the article.

Key words: *interactive technologies, technologies of group creative businesses.*